

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Людина живе в суспільстві і виконує своє соціальне призначення в різних сферах життя, встановлюючи соціальні зв'язки для реалізації своїх законних прав. Проте, важливо не тільки регулювання різних груп прав, але й забезпечення їх ефективності здійснення та виконання, що досягається через впровадження системи юридичних гарантій, передбачених законодавством. Саме тому, нормативне забезпечення юридичних гарантій для реалізації прав, свобод і законних інтересів є важливою складовою будь-якої галузі права і діяльності суб'єктів права, і нотаріусів у тому числі.

Нотаріальну діяльність із позиції адміністративного права системно вивчали у своїх наукових працях такі вчені, як Т. Білоус, М. Глобинець, О. Гуледза, Г. Гулевська, Н. Гриців, Л. Данюк, О. Денісова, М. Долинська, К. Досінчук, М. Ільєва, Е. Женеску та інші. Проте проблема належного забезпечення нотаріату в Україні й досі потребує нових наукових досліджень та практичних узагальнень історичного досвіду.

Метою є теоретичне дослідження правових гарантій діяльності нотаріату в Україні.

Роль нотаріату в правовій системі є невід'ємною, і це підтверджується світовою практикою. Важлива роль нотаріусів полягає у забезпеченні правових основ економічних відносин і впливає на нормальне функціонування цивільного обігу в країні. Вони також забезпечують ефективний захист майнових прав та законних інтересів громадян і учасників господарської діяльності. Розвиток нотаріату є необхідним для будівництва правової держави і розвитку громадянського суспільства, особливо в умовах зростання приватної власності та ринкових відносин. Нотаріальна палата України відіграє важливу роль у процесі євроінтеграції країни [1].

Далі розглянемо поняття юридичних гарантій діяльності системи нотаріату в Україні.

Так, А. Пономаренко вважає, що правові гарантії відображені в нормативно-правових актах, які приймаються уповноваженими органами державної влади і являють собою зведення умов, способів і засобів, за допомогою яких створюються умови і порядок реалізації, здійснення прав,

відповідно визначаються особисті свободи, а також їх охорона, захист і відновлення у разі порушення [2, с. 37].

Якщо визначати систему гарантій адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні, то Т. Андрейчук створює таку систему правових гарантій: 1) сфера дії: міжнародна; національна; місцева; індивідуальна, 2) за правовим статусом особи: загальні, спеціальні, індивідуальні, 3) за змістом: соціальні; економічний; політичний; ідеологічний; етичні, правові, 4) за спрямованістю: гарантії реалізації заявлених прав, свобод і законних інтересів особи в об'єктивній дійсності; охорона та захист інтересів фізичних осіб, суспільства і держави, забезпечення законності та охорони правопорядку, 5) за предметом відання: гарантії захисту та захисту інтересів фізичних та юридичних осіб усіх форм власності, товариства, 5) за предметною юрисдикцією і державні; 6) у сфері права: гарантії реалізації цивільних, трудових, кримінальних, конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина тощо [3, с. 7-10].

Історія українського нотаріату відображає державотворчі процеси, що відбувалися на українських землях. За часів Київської Русі існували майданівці, в обов'язки яких входило складання письмових актів у містах. На думку багатьох дослідників, засновниками сучасного нотаріату є прихильники майдану. Починаючи з шістнадцятого століття підтвердження деяких документів передано орденам - державним установам, які вважаються першими установами нотаріального характеру.

Наступний етап у розвитку українського нотаріату пов'язаний з подіями жовтня 1917 р. У 1918 р. було скасовано положення про нотаріальну секцію та введено положення про заснування нотаріальних контор. У період 20-30 років ХХ ст. було прийнято кілька нормативно-правових актів, що регулювали нотаріальну діяльність: Декрет Ради Народних Комісарів «Про заснування народних нотаріальних палат» від 25 лютого 1919 р.; Постанова Ради Народних Комісарів України «Про нотаріат» від 16 квітня 1921 р.; Нотаріальне положення з 1925 р.; постанова Ради Народних Комісарів від 14 травня 1926 р. «Про основні принципи організації державного нотаріату»; положення «Про державний нотаріат УРСР» від 1930 р. [4, с. 86]. Місце нотаріату в системі тогочасних органів державної влади: нотаріус входив до складу судової влади, а організація та керівництво нотаріальною діяльністю покладалася на органи судової адміністрації. У 1950-1960-х роках було прийнято ряд нормативно-правових актів, що регулюють нотаріальну діяльність, зокрема: Закон про нотаріат 1956 р., Закон про нотаріат 1964 р.; Закон УРСР «Про нотаріат» від 1973 р., Закон УРСР «Про нотаріат» від 1974 р. [5, с. 65].

Сучасний етап розвитку нотаріату пов'язаний із здобуттям Україною незалежності. 2 вересня 1993 року було прийнято Закон України «Про нотаріат», який діє і понині. Правові норми України наділяли нотаріусів важливими повноваженнями щодо посвідчення документів (договорів, довіреностей, заповітів тощо), вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, накладення та зняття заборони на відчуження нерухомого майна, а також вчинення судових заходів щодо охорони спадкового майна та інші нотаріальні дії встановлені в Законі.

Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. 3425-XII встановлює статтю 8-1 «Гарантії нотаріальної діяльності», якою встановлюється, що держава гарантує та забезпечує рівні умови доступу громадян до вчинення нотаріальної діяльності та рівні можливості нотаріусів в організації та здійсненні нотаріальної діяльності. Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, особливо з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або схиляння до вчинення протиправних дій, зокрема вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які перебувають у трудових відносинах з нотаріусом, інформації, що є нотаріальною таємницею, забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з нормами законодавства України. Огляд, виїмка та контроль робочих місць (служб) проводяться на підставі та в порядку, встановлених законодавством. Вилучення (виїмка) реєстрів нотаріальних дій і документів, переданих нотаріусу на зберігання в установленому законом порядку, а також відбитка печатки нотаріуса не допускається. Такі реєстри нотаріальних дій, правочинів або нотаріальна печатка можуть бути надані суду за вмотивованою ухвалою суду лише для ознайомлення, а суд після ознайомлення має їх невідкладно повернути [6].

М. Долинська зазначає, що для ефективного забезпечення нотаріальної діяльності та її складової – нотаріального процесу – необхідно внести зміни до чинного українського нотаріального законодавства, які б стосувалися трьох видів гарантій: 1) гарантії ведення нотаріальної діяльності; процес при вчиненні нотаріальних дій; 2) гарантії вчинення нотаріусами інших дій, які не є нотаріальними, з метою надання їм юридичної вірогідності; 3) гарантії провадження, які прирівнюються до нотаріального посвідчення, квазінотаріальних органів держави [7, с. 68 – 74].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що гарантії нотаріальної діяльності - це інструменти, які регулюються в спеціальному національному законодавстві та міжнародних стандартах для забезпечення ефективної роботи нотаріусів, захисту їх правового статусу, оптимального упорядкування правовідносин у сфері нотаріату та можливості суб'єктів нотаріальної

діяльності використовувати надані їм законні права та виконувати юридичні обов'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Долинська М. С. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. 2020. с. 27. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3887/1/Pis_2014_6.1_6.pdf.
2. Пономаренко А. В. Поняття «юридичні гарантії» в трудовому праві. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Право. 2013. Вип. 20. С. 37-41.
3. Андрейчук Т. В. Щодо поняття і значення юридичних гарантій в трудовому праві. Форум права. 2013. № 4. С. 7-10.
4. Долинська, М. С. Український нотаріат та нотаріальне законодавство в період національних державотворчих процесів України в 1917–1920 роках. Актуальні проблеми держави і права. 2014. № 72. С. 85–90.
5. Нелін, О. І. Інститут нотаріату в Україні та Росії (IX–XIX ст.): порівняльний аналіз. Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки. 2013. С. 60, 64–69.
6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383.
7. Долинська М. Гарантії нотаріального процесу як складові гарантій нотаріальної діяльності в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2018. № 894. С. 68-74.